

PROLEĆE U SOBI TODORA MANOJLOVIĆA

Zrenjanin, jesen 1967.

U Vojvodini, kao nad kalkvim zelenim morom, leto dugi potraje, duže no tigde na kontinentu. Rasuto sunce po ravnici sporo se zgrnušava i gotovo neprimetno povlači, sve do lkasno u jesen. Ono slabiti i topiti se usporeno bledeteći, dok ne utrne u širini neba i zemlje. Tako je nad ravnicom, tako u širokim gradovima i domovima.

U Zrenjaninu, u domu pesnika Todor Manojlovića; u sveoj bašti, punoj suvog lišća, zaostalih plodova, zrelih i punih slasti, koje nikao ne bere, na kojima samo ptice sleću; i jedno malo krivo čvornovato stablo smokve, koje odvilači misli i naš razgovor ka Mediteranu, u daleke gradove Dalmacije i Italije, o kojima sa žarom, a prividno mirno, pribla pesnik, kao da se tek vratio iz tih predela.

U jednoj od soba njegovog stana, u koju niodakud ne dopire dnevna svetlost, odjednom, u polutarni, osetili blag zanos i užini mi se da jedan čitav beli živor pljušti i lije sa zida. Digoh oči i na mene se rasprši ceo voćnjak u cvatu, na moje lice poče padati beli behan rasvetljih stabala što su trepeta na padini bregu. Viočnjak je u ružičastu-belom isjaju bujao, tu, u tamnoj, zamraćenoj sobi, dizao se kao ispod zemlje, otimači mračku i cvetao, cvetao godinama u tom suženom prostoru, izvirao iz samog zida, rastao i obnavljao se nepresušno, dok je oko njega nadvladavala memla, dok su se stvani, naprisle i istrošene, već raspadale, dok je neumitno nadvladavala i osvajala starost.

Beše to jedna slika Save Šumanovića, slika zaustavljenog svetla, predeo čistote i sjaja. „PROLEĆE”, maslikano davno, kada su dva prijatelja, u mladosti, u dalekom raspolom vrtu, drugovala. Dar slikara prijatelju za sva buduća proleće pesnika, čije reči su dopirale do uskog prostora u kome zastah, i topile se kao bele latice.

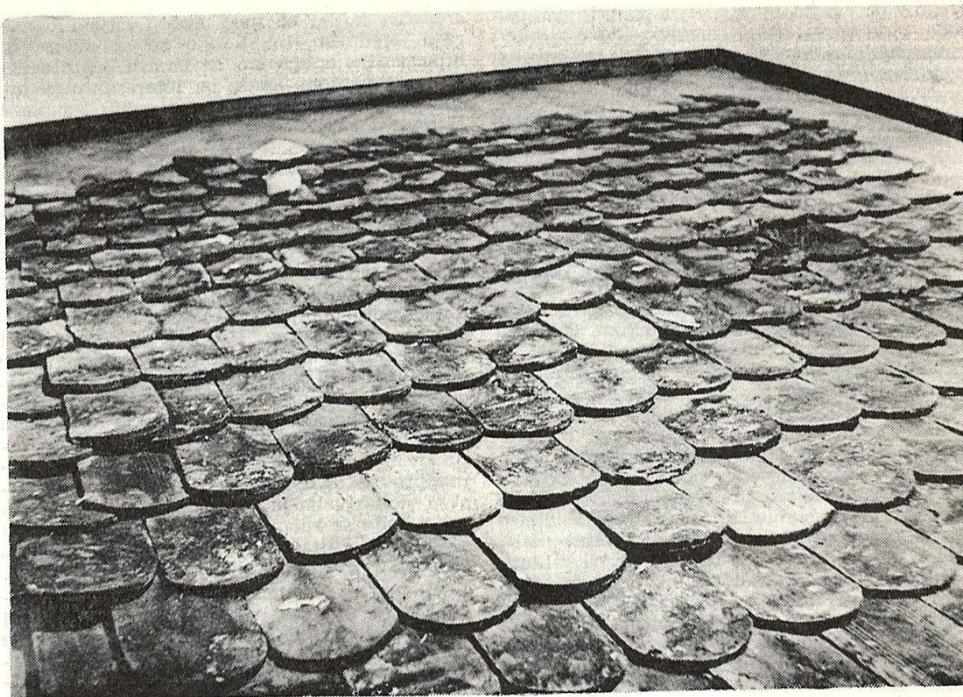
LET FIGURA MAJDE KURNIK

Beograd, januar 1969. Galerija „CVIJETA ZUZORIĆ”

Tamo gde se zahtvara svetlost nastaju ove slike. Tamo gde počinje da pline tama, gde glava i ruke osećaju iznenadni uspon, gde je besvest i bestesnos u jedinstvu, nastaje let, dugi drhavci let, u rasprsnutim belim predelima lišenim konkretnog prostora, ljudi i bilja; lете izvijene vitične figure magih i ispoštenih ljudskih tela, oslobođenih zemaljskih stega, lете tela beščulnih devojaka. Let ovih figura javlja se kao jedna fantasmagorija, kao užlet jedne neuhvatljive misli. Bela put devojke blišta u tamni dok se predaje sopstvenom vihoru i postaje cvet koji u ludoj kretnji rasprskava latice.

LETEĆE FIGURE Majde Kurnik nisu bili oku, niti čulima, njihova kretnja je beskrajna, nevidljiva i bez šuma, prati ih bolna muzika čujna samu njihovom sluhu. Tela su u jedinstvu sa umom, a sam let je na granici umia ili možda izvan njega. Figure u letu su bez granica, bez oslonca, njihov podupirač, njihova potporna snaga je izvesna misao koja se javlja u dugoj koncentraciji, u mlinu koji katkad potraje i ljudski vek, a zatim se telo izvijije i poleti poput prozračne pene. Telo se prepusta usponu, ono leti kroz ledene predеле punе strave. Devojke bledih lilkova, stegnutih usana, osmeha slivenih u grč, rašinenih tankih ruku, dižu se u nedoglednu visinu. U jednoj ruci nose buket cveća, možda poljskog, uzbranog davno, već suvog. Taj let je nepojmljiv i neuhvatljiv čulima.

Ovaj let je produžen tren života i življena — bez pada i posrtanja. To je čas prodružetka — večnog bića, kada se seže u spasenje od trenutnog i banalnog postojanja, kada se življjenje spasava od ograničenog. Let koji produžava.

vera blagojević

LIKOVNA SVEŠKA

LUNETA CRKVE ANUNCIJATE NA HVARU

Hvar, januar 1969.

U priobalnom delu grada Hvara, uz sasvim pristanište, na sasvim skučenom prostoru između stenovitog brda i mora, izgrađeno je zbijeno naselje Burg. U poprečnoj uskoj uličici ostaje skoro neprimetna mala crkvena građevina, pritegnjena okolnim zgradama, i gotovo identična sa njima. Razlika je u tome što se sa susednih klinjastih balkona i prozora spuštaju lozice i vreže pune raslojno-crvenih i jarko-žutih cvetova, koji ni u vlažne januarske dane ne prestaju da bujaju; i to su jedini znaci da u njima žive ostrvljjani. Ali moju pažnju privukla je sasvima fasada male crkve Anuncijate u Burvu (XIV v.), gola i čista u svetlu dana, i mora koja je svojom modrinom dopiralo do nje.

Pri samom vrhu fasade, ispod oštrog crtača krovne konstrukcije, ugrađena je rozeta, načinjena od čvrstih jednoličnih prepleta, kao sočan rastvoren cvet. Ispod roze, a iznad ulaznog portala, ugrađena je luneta obvijena čvrstim pravilnim lukom.

Kameni reljef „BLAGOVESTI“ u luneti, vejkovima oblikovan krušama i vlagom ostrvske krušme, počeo je da se osipa i kruši. U svojoj predstavi on je sveden, ali i vešto isklesan,

te iz njega zrači sāma bit jednog zaustavljenog trenutka. Trenutka saopštavanja blage vesti; začeća deteta. Bogorodica se u zanosu sasvim povilla i klonula ili se iznenadila tek prenula iz svog mila, sa svijenim rukama, u pokretu koji odaje zaprepašćenje ili, pak, radost i čudenje zbog nemadanе posete i vesti. Arhaneo je zanet svojom najavom.

Između njih, gotovo na njihovim telima, dodirujući im ruke, nadneo se sveti Duh, simbol biožje milosti, koji ovde ne iliči na golubu, već pre na veliku krilatu pticu juga. Na velikog morskog galeba koji svojim belim raširenim krilima donosi nemir celoj predstavi, i vraća je u stvarnost.

I kada da je njegovo telo svakoga trene spremio da poleti u visinu; videla sam već ta srebrna naširena krlila gde se povijaju nad talasima i kupaju u svetlosti penje, u odsjaju kamenja i eluvijske najave.

BOGORODICA DOJILA U MANASTIRU ZAUMU

Ohrid, maj 1968.

Polazim zonom. Jezero miriše na noć i ribu, odsjaj crvenih brda na dnu. Nebo čisto kao Biljanino platinno, suši se na suncu. Svud okolo blagi zuj viodenih insektata. Odnekud stiže cikca zvona, nošena talasima. Zatim na-

stupa dug i potpun mir, koji pline u meni, i gлатка površ vode, čije dubine izazivaju stravu. Vožnja se iznenada prekida. Preda mnom su oštре litice, a u drveću koje buja iz same vode krije se crkva manastira Zauša. Nevelika građevina, sa jedinim kubetom, ukrašena bogatim šaranjem opeke. Fašada bljeći u meandričnim svetlo-tamnim linijama koje se slijivaju u nemirnu čipku. Crkva leži pod visokom stenom na uskoj šljunkovitoj obali, na domak ohridskih talasa.

U samom hramu, po ulasku, pažnju privlači jedan čist pogled koji na mene pada sa severnog zida. To je Bogorodica sa Hristom, čudnog tipa za slikare sa monaškim shvatanjima, koji ovde prebivaju. Nije to Bogorodica — „Umilenije“, gde se sin svijjen, na prsimu ili priljubljen uz obraz, umiljava majci. Niti Bogorodica — „Pelagonitisa“, sa malim razigranim Hristom u naručju, koji okrenut ledima i zanet u igri, pokazuje vernicima okruglu dečju stražnjicu, uprkos dogme. Zahumska Bogorodica je predstavljena kao DOJILJA, MLEKOPITATELJICA.

To je snažna kosemata žena, koja obavlja materinski čin dojenja. Njena prsa su raskrivena, oble grudi gole, jedna skrivena prozračnom tkaninom, druga sasvim otvorena, ružičasta, jedra, puna životnog soka kojim napaja sina. Ovaj čin je uvišen po svemu; njene blago svijene vede odaju ponos, njen lice je mirno do savršenstva. Ni vreme ni nepogode nisu uznemirile njen pogled, koji je u zanosu, gotovo u ekstazi. Ona daje, ona daruje, kao što je i to deta podarila. Upadljiva je uzajamna privrženost majke i sina, koji su vezani njenom dojkom. Sve je prirodno; to nije božanski čin. Ona je žena sa obale Ohridskog jezera, puna blagosti, bez patetike. A opet: ona je sva čujna i čulna, u odlesku ove uvišenosti.

I čini se da ta veličanstvena i mirna vladarka napaja životnim sokom i to jezero, i nebo, i ceo taj predeo.

ADAM I EVA BIRAJU JABUKU

Rim, Sikstinska kapela, septembar 1968.

U Vatikanskom muzeju vlada košmar. Krūžim prostranim vatikanskim hodnicima, dvoranama i holovima. Prolazim kroz zgrade medusobno povezane i uskim kamenim predvorjima i bogatim virtuvinama. Sve je u polaretu sem orosenih statua koje su većno zaustavljenje ispod vitkog egzotičnog drveća i sočnih listova alkantusa. Vatikan je neprohodan. Treba ga osvajati, deo po deo, daima. Utisci, u svojoj nagomilanosti, gube snagu. Postajem neosetljiva i nesvesna čuda u ovom ogromnog čudu — skladisti umetnosti. Ulazim u otvorene kapele papu: Pavla III, Piju IV, Grgura XIII, Piju V. Gubim se u Rafaelovim logijama, u ogromnoj Pinakoteci.

Iznenada, gotovo neprimetno, nailazim na jedan sužen prostor, svakim korakom sve uži. Promišljam kroz hodnik, takočeći kroz katakombe, stešnjenih zidova i tavanice, načinjenih od belih memernih ploča. Kuda vodi ovaj put; gde se završava blještavi tunel. U ambisu ispunjenom glasovima koji zaglušuju — u Sikstinskoj kapeli.

U svetilištu sam, među ljudima, ali ovde ne traže misa. Na misi se čuti pokorno, a ovde je razgovor bučan, a glasni povici žudjenja sve zaglušuju, ne zaustavljajući se. Sikstinska kapela ječi. Ispred mene je sve zakriveno, niška oltanska pregrada se gotovo i ne vidi i sveto mesto oltanskog prostora je nedostupno. Umor me savladava. Bučka, stvorena od reči koje teku i sudaraju se, zanosi me, i ja sklapam kapke.

Dijzem glavu ka visini i zaustavljam pogled. Na dvadeset i trećem metru tavanice Adam i Eva, preuzbudeni i nagi, biraju jabuku, nemirno gledajući jedno drugo. Adamove oči su uprite u mjenje zenice, a Evin pogled pada pravo na njegovo srce. Jabuke, rumene i prezrele, otiskuju se i padaju po meni, udarajući me, i bubenjajući po mom čelu. I ja čutim, stešnjena u mračnom prostoru kapele.

ĐURO KOVACHEVIĆ

7 PESAMA

Sve što je stezalo jako eksplozijom puca kroz snagu u razaranju

Novo vulkansko grotlo
Obručom umrtvlen let
U erupciji ništavila nužnost

Kada se jednom rodiš
Umri bez predznaka i naglo
Ko umire postepeno
nije ni žive rođenje

Kada smo pošli u boj
Oprasmo se bistrom vodom
Sa izvora odabranog puta
Sada na zalasku cilja
Kričimo žalosni poj
Goli pod oblačnim svodom
U razlaske mnogih kraka

Beznađe se zatvara krugom
a ugao mogućnosti čuti

Ne može se biti stub mosta
kojim korača Cain i njegova svila
Odozdo učmala voda razdire prevoje
kolena nogu
Odozgo bračovljeva krv tečno i bez soli
zgrušava nakostrešen osmek

Umireš, al mrlav živiš dalje

OD OREBIĆA KORČULI

Okupano svetlo podjarmi oblak
Puš ustrča k nebu
Visina zapara stenatu stranu
Ču se krik plavog kazana

Izba po gde
Vino spava u lozi

Krivi se svaka krivina
Kornjače pod zvonom sloje

Pozdravi bez odgovora
U odlasku i vraćanju mora

Bez daha kuća život
neobičnog proleća

Mazno,
i u nama.

Zar ne ugradi pušovanjem
zadnjeg konačista
luk
u krajnjem cilju
ne obuzda snagu
stropoštava se rađanja
huk

Prostor nužnosti je sužen
Obručom slobodom se širi
Gle,
mišljamo da ukusi gorčine
nestat će prvim činom
odricanja od vode

U raskidanju okovanih prostora
pređeni put je prah
Od saznačnih mogućnosti
nužnost se guši